

15. MARTS 1975 - NR. 3

DET DANSKE HEDESELSKAB

HEDESELSKABETS LABORATORIUM

Hjultorvet . 8800 Viborg . Telefon (06) 62 61 11

Laboratoriets
atomabsorptionsflammespektrofotometer

Autoriseret af landbrugsministeriet til udførelse af jordbundsanalyser.

Ansvarlig i henhold til autorisationen:
civilingeniør J. Frederiksen

Kemiske og fysiske Jordbundsanalyser

Drikkevandsanalyser

Analyser af spildevand og vandløbsvand

Analyse af kalk, mergel og brændselsstoffer

I øvrigt mange arter

af kemiske og fysiske analyser

SPAREKASSEN

Midtjylland

sds

Hulkjærhus Planteskole

Rødkjærbro
Telefon (06) 87 03 33 - 87 00 25

**PLANTER I'L SKOV,
LÆHEGN OG HAVE**

PINDSTRUP SPHAGNUM

leveres i følgende sortimenter og størrelser:

FIN	Poser à 430 l og 200 l
MELLEMFIN	Poser à 400 l
GROV	Baller à 520 l
PINDSTRUP/PLUS, næringsberiget	Poser à 200 l
LØS USORTERET	Poser à 100 l og vognlæs, min. 25-35 m ³
FÆRDIGBLANDING 1	Poser à 400 l
FÆRDIGBLANDING 2	Poser à 200 l

PINDSTRUP MOSEBRUG A/s

PINDSTRUP

8550 RYOMGAARD

Tlf. (06) 39 61 00

1/6 DANSK FRØHANDEL

TRIFOLIUM - SILO

Taastrup Tlf. (01) 99 00 11
Randers Tlf. (06) 42 22 00
Køge Tlf. (03) 65 11 43

Grenaa Tlf. (06) 32 05 00
Nakskov Tlf. (03) 92 08 25
Middelfart Tlf. (09) 41 04 00

JYSKE PENGE i JYSKE BANK

MARKVANDING

DANREGN

SPECIALFIRMA · FORLANG TILBUD
BRANDE · TLF. 07-18 0755*

HOLSTEBRO BETONVAREFABRIK A/S

Holstebro telf. (07) 42 00 03
42 07 88

Alt i betonvarer
indenfor
Dansk ingeniørforenings
normer
samt specialopgaver,
f. eks. spunsplanker

BRAGEET DRÆNRØR - med og uden filter

PLAST AKTIESELSKAB

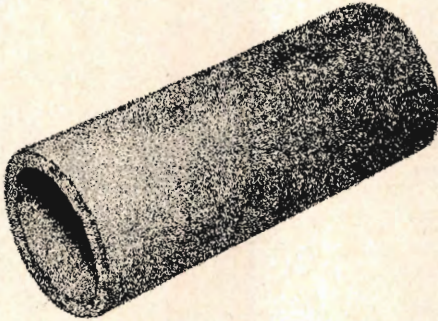
Jens Juulvej 10
8260 Viby J
06 - 14 96 00
Postbox 2259
Giro 16 31 53

Overalt i Danmark

Forhandlere øst for
Storebælt anvises

aflednings- manøvre

Der er vand i jorden.
Det har der altid været.
Men mange steder kan man godt
undvære vandet - i marker og under huse.
Drænrør leder vandet væk, simpelt
og effektivt.
Forøvrigt kan drænrør også bruges til f.eks.
ventilation i husmure. Eller som vinreoler.
Og så pynter de samtidig.
Vil De vide mere om drænrør?

**TEGL
INFORMATION**

Teglkontoret
6670 ØLGOD · TELEFON 05 · 24 47 11

Dansk Plantage- forsikringsforening

Det gensidige
forsikringselskab

tegner forsikring for **genplant-
ningsværdien** for nåletræsplan-
tager overalt i Danmark. - Ind-
skud én gang for alle 2 kr. pr.
ha, dog ikke under 5 kr. pr.
forsikring.

Årlig præmie og maksimum-
erstatning:

0,75 kr. pr. ha .... 1050 kr.

1,00 kr. pr. ha .... 1400 kr.

1,50 kr. pr. ha .... 2100 kr.

3,00 kr. pr. ha .... 4200 kr.

Vedtægter og indmeldelsesblan-
ketter ved henvendelse til

FORENINGENS KONTOR

I VIBORG

Telefon (08) 62 61 11

Union Betonvarefabrik
A/S.....Vojens (04) 54 13 30

Union

BETONVAREFABRIK A/S · VOJENS

(04) 54 13 30

GT-M og GT-F rør

Fliser

Kantsten

Fundamentblokke

Brændsten

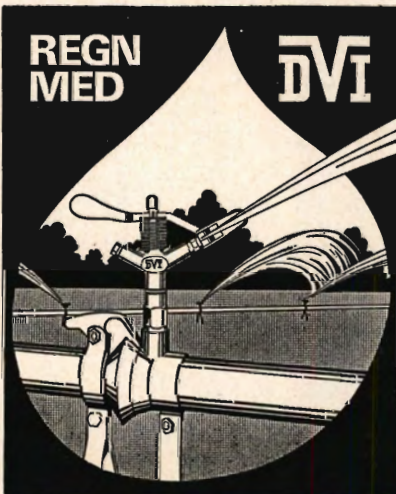
Delta systembrønde

Landbrugsrør m/fals

SØNDERJYLLANDS

CENTRALE FABRIK

Dir. K Kjørulf priv..... (04) 85 12 44

VANDINGSANLÆG

OMGÅENDE LEVERING

Ønsker De?

- ★ Gennemført kvalitet
- ★ Lette og stærke rør
- ★ De hurtige og robuste koblinger
- ★ Sprinklere, der vander jævnt
- ★ Sagkyndig og reel projektering
- ★ Anlæg, hvortil reservedele hurtigt kan skaffes,
- ★ fordi det er dansk arbejde

DANSK VANDINGS INDUSTRI
Snoghøj pr. Fredericia tlf. (05) 95 22 11

Henvend Dem
om brochure
og tilbud

Nr. 3

15. marts 1975

96. årgang

Hedeselskabets Tidsskrift

I nummer 3:

Dræning giver beskæftigelse
Mangel på rødgran
Fakse Kalkbrud
Perspektiver for dansk skovbrug
Udstilling i Grindsted
Islands skovbrug
Dødsfald

Redaktionen:

Redaktør:
Hans Sigfred Knudsen

Redaktionsudvalg:
Kontorchef B. Dalberg-Larsen (formand)
Distriktschef J. Alsted
Skovrider L. Oppermann
Afdelingschef N. Venov

Hedeselskabets Tidsskrift
udgår 12 gange årligt
til medlemmer.

Medlemsbidraget er
årligt mindst 20 kr.
eller én gang for alle
mindst 200 kr.

Tryk:
Carlo Mortensens
Bogtrykkeri, Viborg.

Annonceekspedition:

Hedeselskabets Hoved-
kontor, 8800 Viborg
Telefon (06) 62 61 11

Annoncepris: 70 øre/mm

Forsiden:

Det vil kun være få skove, hvor det samfundsmæssigt bliver nødvendigt at ændre driften radikalt på grund af fritidsinteresser, skriver lektor Finn Helles i tidsskriftet i sin vurdering af dansk skovbrug.

Beskæftigelsen kan øges ved tilskud til dræning

»Hvad angår de beskæftigelsesmæssige aspekter, må man naturligvis erkende, at moderne dræning ikke kræver så stor en arbejdsmæssig indsats som de tidligere anvendte metoder. Der er dog fortsat et ret stort både manuelt og maskinelt arbejde forbundet med dræningen, såvel i marken som på teglværkerne, idet man i almindelighed stadig foretrækker teglrør fremfor plastrør. Forbedrede økonomiske vilkår for dræningsarbejdet vil derfor ret omgående give sig udslag i forøget beskæftigelse både direkte og i forsyningsleddene«.

Sådan indledes en henvendelse, som landsudvalget for planteavl har sendt til landbo- og husmandsforeningerne med henvisning til det aktuelle behov for dræning og til den alvorlige beskæftigelsessituation.

Udvalget henstiller til landbrugets organisationer, at de snarest undersøger mulighederne for offentlig støtte, f. eks. til indkøb af drænrør, og således at udgiften til dræning under visse betingelser kan afholdes over driftsregnskabet.

Yderligere peger landsudvalget på, at der ydes væsentlige tilskud til dræningsarbejde i de lande, som dansk landbrug skal konkurrere med. Hedeselskabet har i den forbindelse skaffet oplysninger om, at der i de øvrige EF-lande under en eller anden form ydes tilskud på op til 60 pct. kombineret med muligheden for billige lån.

Fremtidig mangel på rødgran- juletræer?

Af forstfuldmægtig

Th. Claudi Westh,

Hedeselskabet.

Med baggrund i de sidste års handel med rødgranjuletræer og ikke mindst i sæsonen 1974 kan der være grund til at give en kort orientering om, hvordan salget har været i de senere år, og hvordan udsigterne til den fremtidige handel synes at blive.

Fra midt i 50'erne og op gennem 60'erne var udbuddet af rødgran til juletræer meget stort. Der var i mange år tilplantet store arealer med rødgran, og det var nærliggende, at man derfra søgte at sælge så mange juletræer som muligt. Dertil kom, at skovbruget med udsigterne til et stadig ringere økonomisk udbytte ved de første gennemhugninger i unge granbevoksninger i stigende grad gik

over til at foretage en tynding i de bevoksninger, som var i juletræsstørrelsen, ikke alene for indtægtens skyld, men også for at nedbringe stamtallet. Ved denne fremgangsmåde forventer man et forbedret udbytte i de første regulære tyndingshugster, idet effekterne skulle kunne opnå større dimensioner. Ikke mindst denne praksis var medvirkende til at trykke prisen på juletræerne.

Under 1974-sæsonen oplevede man så det usædvanlige, at det faktisk ikke var muligt at skaffe tilstrækkeligt med rødgranjuletræer. På flere forespørgsler om køb af rødgran måtte der beklageligvis siges: alt udsolgt. Denne nye situation kom dog ikke uventet. I nogle år forud var det mærkbart, at man en dag ville stå og mangle rødgran. Årsagerne til denne mangel er flere. Blandt dem kan nævnes:

1. *Der er i de senere år ikke plantet rødgran på tidligere markjord i samme omfang som tidligere.*

2. *Skovbruget har i mange år stræbt efter at finde de provenienser blandt skovtræerne, som under de givne forhold yder den bedste vedproduktion og vedkvalitet. For rødgranens vedkommende har man bl. a. fundet frem til gode provenienser fra Polen og Rumænien, men desværre finder man netop i disse kun få juletræsemner.*

3. *I de senere år er det blevet mere almindeligt at plante på større afstand. Ud over at etablere en billigere kultur ønsker man herved at lægge tilvæksten over på færre træer. Men det mindre planteantal bevirker imidlertid, at det ofte ikke vil være forsvarligt at foretage en juletræs-hugst.*

4. Klimaet har i en række år været stærkt svingende. År med gode vækstbetingelser, som gav lange top-skud, blev efterfulgt af år med tørre vækstsæsoner, som gav korte top-skud, hvilket i forening gav dårlige juletræsemner.

5. I nogle år har man mange steder været plaget af granmøl og i de sidste år af galledannende lus. Begge disse insektangreb kan i visse tilfælde gøre rødgran uegnet til juletræer.

Fremtidsudsigterne for handel med rødgranjuletræer ser derfor ikke lovende ud. Da rødgranen for mange er det »rigtige« juletræ og stadig er det billigste juletræ, man kan få, vil efterspørgslen fortsætte, men udbuddet vil formentlig slet ikke kunne

følge med. Enkelte juletræer vil man naturligvis altid kunne finde i næsten alle kulturer, men en juletræshandler vil ikke i fremtiden i samme omfang som tidligere få præsenteret bevoksninger, hvor der kan hentes et større parti juletræer.

*

På denne baggrund er det nærliggende at spekulere på, hvorvidt der er muligheder for at øge udbuddet af juletræer. På kort sigt vil man uden tvivl kunne få en del træer frem ved at gøde dårligt udseende bevoksninger, d.v.s. bevoksninger som nu står med korte gule nåle og korte skud, og som ikke er højere end 1-1½ m (1¾ m). I det tidlige forår skal der gødes med en NPK-gødning, som desuden indeholder kobber og mangan. Mængden afhænger af kulturens ud-

Rødgran på agermark med mange juletræsemner.

Læsning af juletræer til eksport.

seende. Man kan vælge mellem at gøde de træer, som skønnes at kunne udvikle sig til juletræer, eller at bredså i hele bevoksningen med hånden eller med maskine. Det enkelte træ skal have op til 100 g gødning, hvilket svarer til ca. 500 kg pr. ha. Afhængig af de stedlige forhold kan der blive tale om at gøde året efter eller måske bedre 2 år efter.

Har træerne en god form, men synes gullige, kan man i august give juletræsemnerne en lille håndfuld kalksalpeter. Træerne vil da kunne få den rette farve samme år inden hugst. Det skal dog i denne forbindelse nævnes, at virkningen af begge former for gødskning er afhængig af vækstsæsonens nedbør. Bliver foråret og sommeren tør, risikerer man, at gødskningen ikke får den tilsigtede

virkning. Der er altså en vis økonomisk risiko forbundet med gødskning af rødgran med juletræshugst for øje. Er man betænkelig ved at vove forsøget, kan man overlade risikoen til andre, idet der findes enkelte juletræsopkøbere, som gerne selv vil gødskes mod til gengæld at få ret til at hugge de juletræer, der eventuelt måtte komme.

En gødskning betyder naturligvis en ekstra udgift, men da prisen på rødgran formentlig fortsat vil stige, simpelthen fordi rødgran vil blive en mangelvare, skulle der stadig kunne blive et rimeligt overskud til ejeren. Det skal i denne forbindelse heller ikke glemmes, at det som tidligere nævnt kan være en fordel at få tyndet i den unge rødgranbevoksning på et tidligt tidspunkt.

På længere sigt vil man kunne øge udbuddet af rødgran ved på plantningstidspunktet at vælge den rette proveniens – den rigtige afstamning. Her er det tydeligt, at rødgran stammende fra Schwarzwald i Tyskland giver langt flere juletræer end de til egentlig skovbrug gode og mest benyttede provenienser fra Polen og Rumænien. Da det måske kan volde vanskeligheder at få Schwarzwaldprovenienser, kan man vælge rødgran fra godkendte danske bevoksninger som f. eks. Nødebo og Stilde. Dette valg af proveniens bør ikke alene overvejes ved plantninger på tidligere markjord, men også i et vist omfang ved plantninger i de ældre plantager, således at man i så stor udstrækning som muligt udnytter mulighederne for en produktion af juletræer. Det er ikke uvæsentligt for en plantages økonomi, at der skaffes

indtægter så tidligt som muligt.

En agitation for øget plantning og pleje af rødgran med juletræshugst for øje kunne tænkes at være medvirkende til, at vi får en overproduktion og dermed til for små priser, ligesom man oplevede det i 60'erne. Dog tror jeg ikke rigtig på det, men det må erkendes, at det kun er en fornemmelse. Det ligger imidlertid fast, at efterspørgslen er meget stor, og skal vi her i landet fastholde den eksport, der er oparbejdet siden begyndelsen af 50'erne, ja da må der hurtigt gøres en indsats.

Til interesserede, som ikke måtte have kendskab til det, skal jeg oplyse, at Hedeselskabets skovfogeder og skovridere samt plantningsafdelingen i Viborg gerne vil være behjælpelig med råd og vejledning i problemer omkring juletræsdyrkning samt ved hugst og salg.

420 ledige beskæftiget ved skovarbejde, som ledes af Hedeselskabet

Under de igangværende beskæftigelsesarbejder administrerer Hedeselskabets plantningsafdeling for øjeblikket beskæftigelsestilskud for ca. 2,5 mill. kr. og en arbejdsstyrke på ca. 420 mand.

Den overvejende del af de 420 mand arbejder i kommuneplantager, men desuden også i plantager tilhørende aktieselskaber, private ejere og enkelte af Hedeselskabets egne ejendomme.

Administrationsformen er aftalt med de enkelte skovejere og kan variere fra fuld administration med lønafregning m. v. til kun at omfatte egentlig forstligt tilsyn og vejledning.

Det er hidtil stort set lykkedes at klare disse betydelige opgaver ved en stor ekstrainsats fra Hedeselskabets skovridere og skovfogeder, og kun i ét tilfælde er ansat en ekstra skovtekniker.

Moderne „cat” opererer i Fakse gamle Kalkbrud

*Råmaterialet fra Danmarks
sokkel kan anvendes til
mange formål.*

Kalkbruddet ved Fakse ejer maskiner med så stor gennembrudskraft, at de kan erstatte dynamit. Om de også kan opfylde det gamle mundhelds ord om at gå gennem ild og vand, skal være usagt, men larvefodstraktorerne, der er tale om – forsynet med en speciel oprivningstand – kan i én arbejds-gang løsne kalken til et par meters dybde.

Maskinerne – Caterpillar D9G med 385 HK dieselmotor – vejer hver 47,5 tons og kostede godt 1 mill. kr. stykket. De blev købt, fordi Fakse Kalkbrud ønskede at undgå dynamit-sprængninger, som havde uheldige miljømæssige virkninger, og som til-lige var for kostbare. En borevogn med kompressor kostede alene 1/2 mill. kr. og krævede oppasning af 4 mand, mens én mand kan klare op-

rivningen med traktor. For hver sprængning skulle der bores 18 huller, og i hvert hul fyldtes 20 kg sprængstof. Det årlige forbrug af eksplosive stoffer var 5-6 tons.

I den blødere bryozokalk er en maskines formåen bedre end i den hårdere koralkalk, og ved krydsoprivning kan der på en time løsnes 2000 m³ i fast mål. Ved også at anvende oprivertanden, når der skal afrø-mes overjord, øges en gravemaskines kapacitet, så den kan læsse 4 last-biler mod hidtil tre. – I bruddet fin-des hovedsagelig 2 slags kalk, bryo-zokalk (limsten) og koralkalk. Begge

Oprivertanden vist i fuld længde.

Cat'en med oprivertanden vist i halv længde.

kalkarter er rige på fossiler, men oftest findes der kun et aftryk af dyrene, idet skaller og skelet er opløst.

Mange former for anvendelse

Når kalken er løstet i bruddet, dozes den med det 5 meter brede og 2,5 meter høje dozerblad ud over brudfronten, læsses på tipvogne eller »dumpers« og transporteres til fabrikkerne, der ligger ved Stubberup og Fakse Ladeplads.

Den hårde kalksten, fortrinsvis koralkalken, bliver til det, der betegnes *brændt kalk*, efter at den har været varmet op til 1200-1500° C i roterovnene ved Stubberup. Den brændte kalk kan bruges til mørtelfremstilling, kalksandstensproduktion og jordstabilisering i form af pulveriseret brændt kalk. Af den brændte kalk fremstilles også hydratkalk, som alene eller sammen med beslægtede produkter benyttes til kalkning, pudse- og fugearbejder, rensning af drik-

kevand, dambrug og kloakvand samt sprøjtning af frugttræer og kartofler. En anden form er *stampet kalk*, som er læsket og maskinelt forarbejdet. Den leveres i spande som hvidtekalk klar til brug efter opdynding.

Bryozokalk findeles til jordbrugskalk i betydelige mængder. Fakse Kalkbrud forsyner størstedelen af Sjælland, Lolland-Falster og Bornholm med jordbrugskalk, mindre mængder sælges til Fyn og det sydlige Jylland. Denne del af produktionen blev tidligere ovntørret, men knuses og harpes nu i selve lejet. Årligt oparbejdes der omkring 200.000 tons jordbrugskalk.

Men der er også andre anvendelsesformer. På industrikalkfabrikkerne ved Fakse Ladeplads fremstilles forskellige produkter. *Glaskalk* bruges hovedsagelig til fremstilling af glas. *Foderkalk* tilføres foderblandinger for at styrke dyrs knoglebygning. *Kalkfiller* benyttes i asfaltindustrien

og som fyldstof i andre industrier. Og *Rollokalk* anvendes i farveindustrien og til kemisk-tekniske formål, f. eks. som tilsætning til fødevarer efter at være blandet med jern og vitaminer.

På trods af kalk og kridt er almindelige forekomster verden over, og at der er tale om tunge varer, eksporteres betydelige mængder kalk og kridt fra Danmark. De største kunder er de nordiske lande og Tyskland, men Fakse Kalkbrud har også så fjerne kunder som Canada, Brasilien, Indonesien og Saudi Arabien.

Geologi og historie

Bruddet ved Fakse er Danmarks største åbne kalkbrud. Det er 1500 meter langt, 800 meter bredt og 50 meter dybt. Kalkaflejringens tykkelse er ca. 90 meter. Kalken dannedes i havet i Danientiden for 70 mill. år siden i en dybde af 50-80 meter. Temperaturen i vandet svarede til den, Middelhavet har i dag. Senere be-

vægelser i jordskorpen bevirkede, at Fakse banke hævedes op i en højde af 76 meter over havets overflade. Under kalkaflejringen er et tykt lag skrivekridt, der nu ligger 14 meter under havets overflade. Morænelerlaget, der dækker kalken, er efterladt, da isen trak sig tilbage for ca. 17.000 år siden.

Gennem århundreder er der hentet kalksten i Fakse. Hvornår der første gang anvendtes kalksten vides ikke. Imidlertid kan det ses, at der ved opførelsen af landsbykirker på egnen, bl. a. Fakse og Spjellerup kirker, år 1200-1300, på godset Tryggevælde i 1660'erne og i 1715-23 på Vemmetofte, anvendtes kalksten som bygningsten.

Fra midten af det 17. århundrede er der brudt og brændt kalk. Kalkbruddet var på daværende tidspunkt delt mellem omegnens 4 godser – Bregentved, Gavnø, Rosendal og Vemmetofte – og en egentlig indu-

Oprivertanden i sænket position løsner kalken.

Her har Cat'en og oprivertanden været.

striel udnyttelse af bruddet kunne først etableres i 1884, da A/S Faxe Kalkbrud under ledelse af etatsråd C. F. Tietgen stiftedes. Det kom da til at stå som enejer af kalkbruddet.

Udnyttelsen af bruddet har siden starten udviklet sig enormt. I 1885 solgtes 69.100 tons rå kalksten, 7960 tons brændt kalk og 200 tons jordbrugs-kalk. I 1972 solgtes 94.000 tons brændtkalk og hydratkalk samt 310.000 tons industri- og jordbrugs-kalk, til hvilken produktion medgik ca. 450.000 m³ rå kalksten.

Tidligere solgtes i vidt omfang de rå kalksten til videre forarbejdning andetsteds. Nu afsættes udelukkende kalkprodukter, der er behandlet på firmaets egne anlæg, idet den tekniske udvikling og en stigende anvendelse har nødvendiggjort en centralisering af kalkens behandling.

Udnyttelsen af bruddet ved Faxe er imidlertid ikke firmaets eneste aktivitet. På Faxe-egnen ejer det for-

uden *Faxe Jernbane* d.v.s. sporet fra Stubberup til Faxe Ladeplads, også *Faxe Ladeplads havn*, der kan tage skibe med et dybtgående på indtil ca. 14 fod. Kridtproduktionen finder sted på Stevns ved Sigerslev, hvor et nyt moderne kridtværk i 1967 blev taget i brug til produktion af slemmekridt.

For bedre at kunne betjene kunder i Syd- og Sønderjylland har selskabet et silo- og formalingsanlæg for brændt kalk og hydratkalk i Vejle.

Ved Nivå i Nordsjælland drives Sølyst teglværk, hvor der produceres gule og røde mursten. Endelig fremstilles bl. a. et amerikansk facadebehandlingsmateriale, *Kenitex* på licens på en fabrik i Faxe Ladeplads.

Ny forretningsfører

Hedeselskabets forretningsfører for Kastrup distrikt gennem 19 år, gårdejer Hans Carstensen, er flyttet til Gram, og hvervet som forretningsfører er herefter overtaget af gårdejer Jørgen Nielsen, Kastrup.

Skovbruget - lille som erhverv, men samfunds- mæssigt af stor værdi

I 1973 udarbejdede en gruppe forstfolk på regeringens opfordring en oversigt over den forventede udvikling i dansk skovbrug frem til 1987.

Et af gruppens medlemmer var lektor lic. agro. Finn Helles, Skovbruksinstituttet, som vil være vore læsere bekendt fra artikler, han skrev i Hedeselskabets Tidsskrift om skovbrugets vilkår i Norge, Holland og Frankrig.

I *Norsk Skogbruk*, et tidsskrift for det norske skovbrug, giver Finn Helles udtryk også for sin egen opfattelse i en artikel, *Perspektiver for dansk Skogbruk i de første 10-15 år*, som vi i det følgende bringer et resumé af.

I slutningen af planperioden 1972-87 vil der som følge af Danmarks EF-medlemsskab, og som skitseret i Mansholtplanen, ske en afdæmpning af landbrugskonjunkturerne, skriver Helles, og konkurrencen om arealan-

vendelsen vil i mange tilfælde stå mellem landbrug og skovbrug. En stor del af de marginale landbrugsområder, som især vil opstå efter 1980, bliver tilplantet med skov, hvorved det danske skovareal vil være øget med 10 pct. i 1987.

I planperioden forbliver arealet med løvskov nogenlunde uforandret. De økonomiske vilkår vil virke reducerende, mens skovens fritidsfunktion trækker i modsat retning. Tilvæksten vil derfor bestå i form af nåletræsskov, og tilplantningen vil især finde sted på marginaljorderne i Jylland.

Sammenslutning sandsynlig

Der ventes ikke væsentlige ændringer i arealets fordeling på ejerkategorier, selv om statens andel sandsynligvis vil stige lidt som følge af opkøb til rekreative formål.

Skove under 50 ha og skove under 10 ha udgør henholdsvis 24 og 13 pct. af det samlede skovareal, og det gælder for de fleste af de i alt 30.000 skovejendomme, at de er kombineret med landbrug.

Det er ofte vanskeligt at udnytte produktionsmulighederne i de mindre skove. Problemet kan afhjælpes, hvis de to organisationer, som arbejder i disse skove – Småskovsforeningerne og Det danske Hedeselskab – bliver slået sammen, »og det er muligt, at perspektiverne for råstofforsyningen kan overvinde politikernes økonomisk motiverede modstand mod forslaget.«

Arbejdere og funktionærer

Hvis der regnes med et arbejdsforbrug i 1987, som svarer til 2000 helårsansatte arbejdere, er det nødvendigt at skaffe 60-80 nye arbejdere pr. år, hvilket kan blive vanskeligt.

I det private skovbrug sank antallet af skovfogedstillinger med 2 pct. pr. år i tiden 1966-72. Antal skovfogedstillinger i Statsskovbruget faldt med 10 pct. fra 1962-1971, en mindre reduktion end i det private skovbrug. Antallet af stillinger i Statsskovbruget vil i nogen grad afhænge af, i hvilken udstrækning det får til opgave at forvalte naturfredede områder.

Antallet af forstkandidater ansat i skovbrugssektoren faldt med 15 pct. i tiden 1964-1971. I privatskovbruget vil antallet af disse stillinger sikkert falde i planperioden, men sandsynligvis langsommere end i det førnævnte tidsrum, da der skete en reduktion på 41 pct.

Et kapitalbehov

Den ventede udvidelse af skovarealet vil kræve megen kapital. Med nuværende priser koster tilplantning af 40.000 ha med nåletræ 120 mill. kr. »Hvis de foreslåede EF-regler realiseres, kan det blive aktuelt at give kompensation til landmændene, som tager arealer ud af jordbrugsdriften og planter dem til med skov. Antagelig kommer det offentlige til at stå for størsteparten af såvel tilplantning som kompensationsudgifterne. Der forudses en tendens til reduktion af den kapital, som er bundet i skovbruget, idet stående masse pr. ha gøres mindre og omdriftstiden kortere«.

Forbruget af træ i Danmark forudses at ville stige fra 6 mill. m³ i 1968

Forfatterens spådom er allerede sket fyldest: Snepudret marginaljord i Jylland tilplantet med nåletræer.

Det er nåletræerne, som vil dominere i den forudsete udvidelse af skovarealet.

til 9 mill. m³ i 1985 – en prognose der skal tages med forbehold. Behovet for løvtræ vil stort set kunne dækkes med indenlandsk hugst, mens importen af nåletræ vil stige fra 65 pct i 1970 til 75 pct. i 1980. I planperioden ventes en forøgelse af nåletræhugsten, men ikke i løvtræhugsten.

I 1971 blev der i skove over 50 ha klippet 15.000 tons pyntegrønt, og heraf var halvdelen almindelig gran, mens en femtedel var dyre arter som nobilis- og nordmannsgran. Samme år blev der hugget 1,6 mill. juletræer, hvoraf 80 pct. var almindelig gran.

Eksporten af pyntegrønt og juletræer steg fra 6000 tons i 1960 til 14.000 tons i 1970. Det forudses, at produktionen af de dyre kvaliteter vil stige til mindst det dobbelte i planperioden.

Priser og omkostninger

Hvis prismekanismen får lov at fungere uhindret, må det ventes, at råtræpriserne vil få en stærkt stigende tendens i resten af planperioden, idet efterspørgslen vil stige hurtigere end udbuddet.

Det ventes, at totalomkostningernes vækst bliver beskeden i planperioden, i hvert fald i privatskovbruget, på grund af lavere administrationsomkostninger. Og der vil også i den samme periode være mulighed for at holde igen på kulturomkostningerne ved brug af »billige« træarter samt yderligere ekstensivering og mekanisering af kulturarbejdet.

I 1970-71 var forrentningen af danske skoves handelsværdi kun 3 pct., og det forudses, at den vil falde yderligere, idet overskuddet ikke vil få så stor relativ stigning som ejendoms- og handelsværdien.

Skovbruget og friluftslivet

Naturværn og friluftslivetsorganisatio-

ner har i de senere år hævdet, at der er et stort behov for udnyttelse af skov til friluftsliv, og at behovet vil stige i takt med den øgede fritid.

Skove, som ligger i passende afstand fra de større befolkningscentre, og som tilfredsstillende publikums ønsker med hensyn til opbygning og størrelse, vil blive udnyttet til friluftsmål i højere grad. Men det er sandsynligt, at det kun er nogle få skove, der vil få virkelig betydning som friluftsområder. Det må nemlig ikke overses, at Danmark, i modsætning til f. eks. Norge, mangler en egentlig tradition, når der er tale om friluftsliv i skoven. I Danmark er friluftslivet hovedsagelig rettet mod strandområderne.

Det vil derfor kun være få skove, hvor det samfundsmæssigt bliver nødvendigt at ændre driften radikalt på grund af stort publikumsbesøg.

Bortset fra disse skove vil det i enhver henseende være urimeligt at gennemtvinge en omlægning af driften, før det er konstateret, at der er et klart behov derfor.

Hvis friluftspolitikken over for skovbruget ikke tilrettelægges efter de nævnte retningslinjer, antages det at ville resultere i en reduktion af den samlede hugst på 10 pct. I de skove, der udpeges som fritidsskove, bliver produktionsnedgangen måske langt større, og hvis de er privatejede, synes det uundgåeligt, at samfundet kommer til at yde ejerne erstatning.

Skovbruget er et lille erhverv i Danmark. Dets bidrag til bruttonationalproduktet er 240 mill. kr. eller 0,2 pct. Det er næppe nødvendigt at understrege, at dette tal ikke kan bruges som målestok for erhvervets samfundsmæssige betydning. *hk.*

Hedeselskabet med på Natur og Fritid 1975

Ved udstillingen Natur og Fritid 1975 i Grindsted 19.-27. april viser Hedeselskabet sider af sin virksomhed, som måske er ukendt af mange, og som ikke var på selskabets arbejdsprogram, da det deltog i den store *Midtjysk Udstilling* i Grindsted i 1936.

Hedeselskabet har stande både i og uden for Lynghallen. Standen under åben himmel dækker 1500 m² og kan opfattes som to udstillinger.

Den ene er et lille parkområde, hvor Hedeselskabet planter træer, og hvoraf birk, lærk og gran vil være op til 5-6 meter høje. En sti slynger sig mellem træerne og omkring en kunstig sø, der »tilsættes« fisk og ænder. I forbindelse hermed vises de nye 3-rækkede læhegn, hvis bestand af bærbærende buske med tiden vil give vildt og fugle et betydeligt fodertilskud.

På samme areal udstiller Hedeselskabets virksomhed i Brande bænke og borde i naturtræ tillige med forskellige typer hegnsmaterialer. Også mange af udstillingens flagstænger er fremstillet i Brande. — Hertil kommer en omfangsrig rekvisituddstilling med fritidshus, hundegård, hundehus, fasanfoderhus, fuglebretter, skadefælder, kragehytte, opdrætbure, låger, stente, foderhæk, hochsitz, andehuse og bådebroer.

*

Nyt i den indendørs udstilling er Hedeselskabets datamat, som Hedeselskabets laboratorium netop har anskaffet. En model, som viser vandets bevægelser i jorden omkring drænen, vil formentlig tiltrække opmærksomhed, og det samme vil en forevisning af, hvorledes jernholdigt vand fra et brunkulsområde renses. I standen køres der også film, som viser det af Hedeselskabets virksomhed, der ikke er med på udstillingen.

Udstillingen i Grindsted i 1936 var især baseret på den udvikling, der havde fundet sted i det midtjyske område i det forløbne århundrede. Og det var intet mindre end imponerende. Det centrale heri var kampen for at forvandle heden til produktiv agerjord. Men tiderne har skiftet. Med i Hedeselskabets udstilling på Natur og Fritid 1975 er bl. a. det modsatte: Hvorledes man ved hedepleje kan bevare lyngen på fredede områder.

En dansk søkaptajn satte skub i skovsagen på Island

Han fik faglig bistand af to andre danskere, professor C. V. Prytz og forstkandidat C. E. Flensborg, som senere blev direktør for Hedeselskabet.

Islands skovdirektør Hakon Bjarnason har skrevet det følgende om danske pionerer i islandsk skovbrug.

I fjor var der gået 75 år, siden skovplantningen begyndte i Island. Gennem lange tider havde man drøftet nødvendigheden af at plante skov. Lige siden lagmanden Páll Vídalín skrev om skovplantning omkring 1700-tallet, havde mange af landets førende mænd skrevet om, hvor nødvendigt det var, uden at det førte til noget i samfulde 200 år. Ganske vist blev der sendt både træfrø og planter til landet i dette tidsrum, men uden resultat.

Kort før århundredskiftet var der adskillige, som drøftede sagen, og i 1894 skrev en velbegavet ung mand, Sæmundur Eyjólfsson, om birkeskovenes mishandling og ødelæggelse og opfordrede til bedre pleje af dem. Tidligere havde også en præst læst folk teksten om samme emne, og det gav dem noget at tænke over, så enkelte gerne ville gøre et forsøg.

Alligevel var det en dansker, som blev ophavsmand til skovplantning i landet. Hans navn var Carl Ryder, uddannet som orlogskaptajn, men på den tid kaptajn på et af Det Forenedes skibe, som sejlede i kyst- og rute-fart på Island. Han drøftede sagen med adskillige, både danske og is-

landske, før han tog initiativet.

I året 1898 søgte han bistand hos daværende professor i skovbrug, C.V. Prytz, og samtidig finansiell støtte både hos Det danske Landhusholdnings-selskab og private. Desuden fik han landsregeringens tilladelse til at indhegne et stykke jord på Thingvellir i nærheden af den gamle Altingsplads. Ryder fik 700 kr. hos Landhusholdnings-selskabet og omkring 2000 kr. hos private, hvilket ikke var nogen småskilling i de dage. En ung gartner, Einar Helgason, uddannet i Danmark, fik til opgave at indhegne stedet og plante de første planter i foråret 1899.

Samme år fik Ryder og Prytz en understøttelse på 1000 kroner fra Altinget, og det blev da bestemt at udføre samme slags plantninger i Nord-Island allerede næste år og ansætte en forstkandidat til at lede arbejdet. De fik Christian Emil Flensborg til at påtage sig hvervet. Han havde taget

C. V. Prytz.

forstkandidateksamen i 1898 og arbejdede hos Det danske Hedeselskab. Med selskabets billigelse arbejdede Flensborg på Island i syv somre og lagde dermed grundlaget for skovrejsning på Island.

Jeg er ikke klar over, af hvilke grunde kaptajn Ryder gik i brechen for at virke til dens fremgang. Det synes at ligge så uhyre langt fra sømandens hverv at tænke på skovdyrkning. Dog kunne to årsager ligge til grund, da de af og til nævnes i hans kopibøger. Den ene var, at han ville støtte det islandske erhvervsliv bedre og mere end almindeligt var fra dansk side. For eksempel skrev han ofte til Det Forenede Dampskibsselskabs bestyrelse og fremsatte forslag om bedre skibsforbindelser både mellem Danmark og ikke mindre mellem Spanien og Island, men det synes, som om han har talt for døve øren. Den anden grund var vel, at han var aldeles forfærdet over den islandske

Carl Ryder.

bøndestands armød og fattigdom. Han skrev om, hvor elendige landbobe-folkningens beboelsesforhold var, og at den måtte fyre med kostbar fåre-gødning i stedet for at bruge den til opdyrkning. Desuden kunne den ingen steder få tømmer til husbygning eller vedligeholdelse uden at transportere det på hesteryg over lange afstande i et land uden veje.

Uden tvivl har Ryder ment, at en bedre økonomi ville både tjene Island og Danmark, og hvad han fortæller om de islandske bønders elendige forhold viser, at han har været en hjertens god og velmenende mand.

*

I de 9 år, Carl Ryder befattede sig med Islands skovsag, skrev han utallige breve, hvis afskrift er at finde i kopibøgerne, og af dem fremgår, at han var utrættelig for at skaffe pen-

C. E. Flensborg.

ge til fortsættelse af arbejdet. Han fik midler mange steder fra, og efterhånden forhøjede Altinget tilskudde-

Udsigt over floden ved Hallormsstad. Sibirisk lærk plantet på bar, ufrugtbar og udpint græsningsareal i 1968. (Foto: Vimar Erikson).

ne til ganske anselige beløb. Prytz og Flensborg tog sig af de tekniske anliggender og lagde planer for udførelsen af arbejdet. Det blev dog Flensborg, som kom til at forme planerne, idet han var den mest stedkendte.

Flensborg skrev udførlige rapporter hvert år. De findes trykt i Tidsskrift for Skovvæsen, årgang 1901 til 1907, og de fylder i alt 260 sider. Professor Prytz kom kun én gang til Island og rejste omkring i 6 uger i året 1903. Han skrev også en udførlig rejsekildring i samme tidsskrift, og der peger han først af alle på den islandske jordbunds særpræg. Det førte til, at Kofoed-Hansen senere kunne fremsætte sin teori om løsjorden på Island, en opdagelse, som vakte interesse i sin tid, men nu er glemt af de fleste, selv om det var et banebrydende arbejde.

Triumviratet Ryder, Prytz og Flensborg fik støtte fra mange ledende personligheder i Island, bl. a. den senere biskop Thorhallur Bjarnarson, bankbestyrer Tryggvi Gunnarsson og ikke mindst Hannes Hafstein, som blev Islands første minister i 1904. Det faldt i Hafsteins lod at føre sagen frem i Altinget.

Som nævnt blev det Flensborgs første arbejde at oprette en plantage ved gården Grund i Nordlandet, som skulle blive et sidestykke til den på Thingvellir. Men på foranledning af daværende amtmand på Nordlandet, Páll Briem, der var ivrig forkæmper for skovsagen, blev der også oprettet en lille plantage i birkeskoven ved Háls, 30 km øst for Akureyri.

I sommeren 1901 foretog Flensborg en lang rejse i Østlandet og undersøgte da skovresterne på Hallormsstadur, som han fandt var de bedste i landet. Der forelå en lovhjemmel fra

Fra plantagen ved Thingvellir 1936.

Altinget fra 1899 om fredning af skoven ved Hallormsstadur, men Flensborg måtte alligevel bruge al sin diplomati for at afvikle gamle hugst-

Overjorden blæser væk.

rettigheder, og derfor blev skoven ikke fredet før i 1905. Det første hegn var åbent op imod fjeldet indtil 1927, så der var kun delvis fredning i 22 år. Til trods her for blev resultatet forbavsende godt. En lille del af skovresterne blev dog totalfredet i 1903, og der blev straks både plantet fremmede træarter og anlagt en lille planteskole. I 1905 købte staten gården Vaglir i Nordlandet med tilhørende skovrester på Flensborgs foranledning, men den blev dog ikke indhegnet før i 1909.

*

I 1901 blev der stiftet et skovdyrkningselskab i Reykjavik også efter Flensborgs forslag. Det var et aktieselskab, hvor Reykjaviks prominente borgere var aktionærer. Selskabet

Strikkepinde med til at vælte skovene

Fårenes medvirken ved den islandske vegetations ødelæggelse begyndte omkring år 1600. Da blev strikkepindene indført, og samtidig steg efterspørgslen efter uld fra England og Holland. Antallet af får øges herefter støt.

I mange år lå fåreholdets størrelse fast i forholdet til kvæg, idet der for hvert kreatur var 6 får. Med den større efterspørgsel efter uld steg fårebestanden med op til det 4-dobbelte.

Da Island blev befolket for 1100 år siden, var der plantevækst på halvdelen af landets 103.000 km², og heraf var 80 pct. birkeskov. En nylig foretaget opmåling af skovresterne viser, at de nu tilsammen dækker 1000 km². Deraf har kun 12 pct. egentlig tilvækst, 40 pct. er stagnerende, og de sidste 48 pct. er i fare for at blive ødelagt af græssende husdyr.

Lignende forhold fandtes i Danmark for 200 år siden, men blev afbødet, da Skovforordningen af 1805 blev udstedt. Husdyrene havde på det tidspunkt fri adgang til skovene, hvorved al opvækst blev holdt nede.

købte et jordstykke ved søen Raudavatn, 10 km øst for byen. Det blev indhegnet og beplantet med de samme træarter som i de øvrige små plantager, og der blev også anlagt en lille planteskole. Det må bemærkes, at Flensborg i sine beretninger nævner, at stedet ligger tæt op til de ejendommelige pseudovulkaner, Raudhóllar, og at disse sammen med plantagen i fremtiden kunne blive Reykjaviks bypark. Disse skønne høje blev ødelagt, da de anvendtes som grusmateriale under krigen. Reykjavik har nu en bypark på 2200 ha syd og øst for denne plantage, der bevares som et »museum«. Bedre havde det dog været, om man havde fulgt Flensborgs råd.

Allerede i året 1901 forelå et forslag fra Ryder, Prytz og Flensborg om en fremtidig ordning af skovsagen i Island, og det blev taget op igen, hver gang Altinget trådte sammen. Altingsmændene var ikke særlig interesserede, men blev dog ved at bevilge tilskud til skovsagen, så Flensborg kunne virke videre. Først i 1907 blev der vedtaget en skovlov, men da holdt Ryder, Prytz og Flensborg op med at befatte sig med Islands skovsag.

Selv om det tog flere år at få en fast ordning for skovsagen i Island, hindrede det ikke, at de tre lavede en plan til at arbejde efter. Dels skulle der arbejdes for at skåne og frede de skovrester, som stadig fandtes, og bønderne skulle oplæres til ikke at forhugge dem. Desuden skulle fremmede træarter plantes som forsøg på forskellige steder for at få konstateret, hvad de duede til. Endvidere lagde de tre danskere vægt på, at unge islændere lærte skovbrug. På deres foranledning fik fire unge mænd understøttelse i årene 1904-1908 for at

uddanne sig som skovfogeder. Derimod var der ingen, som ville læse til forstkandidat.

*

Det var ikke noget let arbejde at begynde på skovplantning i Island i begyndelsen af dette århundrede. Kendskabet til landets klima var begrænset, og folk i almindelighed kunne hverken forstå hensigten eller betydningen af skovplantning. Desuden var det vanskeligt, for ikke at sige umuligt, at skaffe træfrø fra steder, som måtte antages at have lignende klima som Island. Kendskab til provenienser og deres betydning var begrænset. Resultatet blev, at de fleste træarter kom fra steder med længere vækstperioder, end den Island har. Dette stod Flensborg klart, og han nævner det ofte i sine breve og beretninger.

I nogle tilfælde havde han dog heldet med sig. Det kan man ikke mindst takke frøhandler Johannes Rafn for. Han gjorde sig ekstra anstrengelser for at skaffe frø, både fra Sibirien og højfjeldsarter fra Klippebjergene i Amerika. I begyndelsen blev træfrøet sået i en planteskole i Jylland, og siden blev planterne sendt til Island med damper, indtil egne planteskoler kunne forsyne skovsagen med planter. Resultatet af Rafns ihærdighed kan nu ses i den ældste indhegning ved Hallormsstadur, hvor der er nogle få men nydelige Engelmansgraner, enkelte *Abies lasiocarpa* og *Pinus aristata* fra ca. 3000 m højde i Colorado samt nogle snese cembrafyrrer fra Sibirien. Af disse træers vækst kan man drage den slutning, at klimaet på Øst-Island svarer mere til højfjeldsklima end kontinentalt klima, bl. a. på grund af nok så store døgnsvingninger i temperatur, selv midt under vækstperioden.

Da Ryder, Prytz og Flensborg holdt op med ledelsen af Islands skovsag, havde de allerede lagt et sikkert grundlag til arbejdets fortsættelse. Der var oprettet fem små plantager, hvor mange fremmede træarter var blevet indplantet, samt to små planteskoler. Skoven ved Hallormsstadur var for størsteparten fredet, og skovresterne ved Vaglir indkøbt. Desuden var der blevet stiftet et skovplantningsselskab i Reykjavik.

*

Ifølge skovloven af 1907 overtog landsregeringen i Reykjavik skovsagen helt og holdent i dette år. Da blev Agnar F. Kofoed-Hansen, en dansk forstkandidat, ansat som forstmester,

Trods sit uskyldige udseende - en af Islands værste skovfjender.

tillige med fire skovfogeder, som var uddannet i Danmark.

I de første år fortsatte Kofoed-Hansen i sine forgængeres fodspor med plantning og indhegning af birkerester, men bevillingerne til skovsagen blev efterhånden indskrænket, og da trævæksten i mange af plantagerne var langsom eller slog helt fejl, opgav Kofoed-Hansen alle videre forsøg

med plantning af fremmede træer i året 1913. Det viste sig også, at fredning af gamle birkerester gav gode resultater, så i mere end tyve år blev der ikke gjort andet end at indhegne og frede skovrester, så vidt bevillingerne rakte. I denne periode blev nogle af landets skønneste og ejendommeligste steder indhegnet, og de tjener nu som naturreservater. Ko-

Skovdirektør Hakon Bjarnason (t.h.) og Agnar Kofoed-Hansen, søn af den tidligere forstmester, ved en sibirisk lærk plantet i 1922. Højde 14 m og diameter 33 cm. I baggrunden 2 Engelmannsgraner plantet af Flensborg selv i 1905. (Foto: Vimar Erikson).

foed-Hansen udviklede også en meget enkel og fiks metode til at så birkefrø på friland med gennemgående gode og ofte udmærkede resultater. Det viste sig, at birken kunne spire og vokse på næsten alle lokaliteter, men væksthastigheden og udviklingen var dog afhængig af jordbundskvaliteten.

*

Sidst i tyverne begyndte interesse-rede folk at lægge mærke til, at nogle af de fremmede træarter i Flensborgs gamle plantager begyndte at komme i vækst. Plantagerne var enten anlagt på åben mark eller udhungret jord, og nu var de ved at komme ud af stampeperioden. Det var bjergfyr, som kom først og trak de andre arter med sig. Daværende landbrugsdirektør Sigurdur Sigurdsson skrev først om disse ting, og siden blev han primus motor i stiftelsen af et skovselskab. Stiftelsen foregik på Thingvellir under festlighederne i anledning af Altingets 1000 årige jubilæum i 1930. Blandt talerne var landstingsmand H. Hauch, som sad i Hedesel-

skabets bestyrelse. Det tog mange år, før selskabet fik sig rigtigt etableret, men så voksede det målbevidst, og lokale selskaber blev oprettet. Nu er der 30 lokale skovselskaber, som dækker næsten alle landets egne, og medlemstallet er ca. 7500.

Med stiftelsen af Skógræktarfélag Islands voksede interessen for indførelse af fremmede træarter igen og for skovsagen i det hele taget. Det øvede et vist pres på politikere, så bevillingerne begyndte at stige igen.

Der har altid været et nært samarbejde mellem Skógræktarfélag Islands og statens skovvæsen (Skógrækt ríkisins), og det har gavnet skovsagen. Gennem skovselskabernes arbejde er der kommet betydelige midler til sagens fremme, både fra kommuner, selskaber og private. De beskæftiger nu en forstkandidat og fire skovfogeder, mens statens stab er 6 forstkandidater og 10 skovfogeder foruden arbejdsformænd og andet personale. Det er ikke store sager i et stort land, men man må tage hensyn til, at indbyggertallet ikke er mere end 210.000.

5000 kameler bærer nødhjælp

Nogle af landene syd for Sahara, som i flere år var hærget af tørke, blev i efteråret ramt af oversvømmelse, så kvæget, der før var ved at tørste ihjel, nu måtte reddes fra at drukne. Kamelkaravaner i alt omfattende 5000 dyr blev sat ind for at føre FAO-forsyninger frem til de nødstedte områder. Hver kamel kan bl. a. bære op til 200 kg brødkorn.

Gæster fra Belfast

Hvert 3. år besøger lektor James G. Cruickshank fra The Queen's University of Belfast i Nordirland Hedeselskabet med et hold geografistuderende, og de har i år meldt deres ankomst i april.

For 3 år siden var det danske jordpro-filer, Kongenshus hede, en hedegård og Hedeselskabet og dets museum, der fængs-lede dem.

Dødsfald

Søren Dahl.

Godsejer Søren Dahl, Cathrineholm ved Slagelse, døde en af de første dage i februar, næsten 93 år. I 1947 blev han fra det gamle Sorø amt valgt til Hedeselskabets repræsentantskab og forblev medlem indtil sin død.

Som landmand var Søren Dahl landskendt for sin faglige dygtighed og sine administrative evner, og først i 1959 afstod han godset til sin søn Chr. Dahl. Sammen med sin hustru blev han boende i hovedbygningen, til det sidste optaget af landbrugshistorie. Også landbrug i andre lande

fik han set på sine rejser til Nordamerika og Afrika.

Søren Dahls accent røbede hans jyske herkomst, fra Tolstrup i Trekantområdet. Hans far var lærer, men generationerne længere bagud var bønder, fæstere under Koldinghus. Det var deres tilknytning til jorden, Dahl følte sig tiltrukket af, og efter konfirmationen indledte han derfor sin landbrugsuddannelse på større gårde og godser.

I 1916 fik han som forvalter på Samsøgodset Brattingsborg ansvaret for pasningen af 400 malkekøer. De indhøstede erfaringer sammen med betydelig interesse for kvægbruget kom ham til gode fire år senere, da han forpagtede Gisselfeld Klosters gods, som han drev til 1936. I den periode, i 1927, blev Søren Dahl valgt ind i bestyrelsen for mejeriet Trifolium og var med i beslutningsprocessen, da den store mejerentral blev opført på Amager. I ca. 40 år var han medlem af Trifoliums bestyrelse og dens formand i tolv.

Godsejer Dahl har fortalt, at når han i 1936 erhvervede Cathrineholm med et tiliggende på 350 ha, var det bl. a. på grund af Piberne, et 170 ha stort vandlidende moseareal, som han havde fattet interesse for at kultivere. Det skete i samarbejde med Hedeselskabet, som afvandede, drænnede og dybpløjede mosen.

To væsentlige berøringsflader havde godsejer Dahl til Hedeselskabet. Det første var, når han søgte bistand til egne projekter, og det andet var hans interesse for selskabets samlede virksomhed, som han fik belyst på årsmøderne, hvilke han så godt som aldrig svigtede.

hk.

Grønflis i USA og Canada

Omkring 50 fabrikker i USA og det østlige Canada anvender nu hele træer i grønflisproduktionen. Fremstillingen af grønflis begyndte i 1970, og der er begyndt en betydelig eksport af den i specielle flisbåde fra den amerikanske vestkyst til Japan.

Svensk papirfabrik til Nordvietnam

Et firma i Karlstad i Sverige skal som et led i bistand til Nordvietnam levere 2 papirmaskiner til en værdi af 40 mill. sv.kr. Papirfabrikken vil årligt kunne fremstille 55.000 tons papir.

Sveriges største bistandsindsats i Nordvietnam er et skovindustriprojekt nord for hovedstaden Hanoi til 770 mill. sv.kr. Det vil kunne beskæftige 5000 mennesker.

FAO-hjælp på 1,5 mia. dollars

Hjælpen, som FAO yder gennem Verdens Fødevarerprogram, blev øget med 50 pct. i både 1974 og 1975, hvorved dens værdi hæves til i alt 1571 mill. dollars. Heraf var 1109 mill. i varer og 461 mill. i kontanter eller serviceydelser. Til 632 projekter i 92 lande kan der imødeses hjælp.

Størst med gedeost

Verdens største gedemælks-osteri er Balsfjord i Troms i Norge. Det har bestået i 50 år og modtager årligt ved siden af 80 mill. kg komælk også 5 mill. kg gedemælk. I fjor produceredes 500 tons brun og 300 tons hvid gedeost. Et nyt produkt var Gudbrandsdalsosten, hvoraf der blev fremstillet 280 tons.

Findelt

85 % Faxe jordbrugskalk

AKTIESELSKABET

FAXE KALKBRUD

Frederiksholms Kanal 16 1220 København K Telefon (01) 13 75 00

HUSK AT MELDE FLYTNING til postvæsenet!

A L. HAMMERICH & CO
S GRØNNEGADE 57 - 8000 ÅRHUS C
TELEFON (06) 12 71 55

Dansk stålgærde
- effektiv indhegning

NKT

AKTIESELSKABET

NORDISKE KABEL- OG TRAADFABRIKER

Gl. Banegaardsvej 25 . 5500 Middelfart

Tlf. (09) 41 10 30

Stenvad
Cementstøberi

Telf. Stenvad (063 - 8 24 11) 6

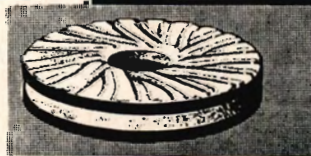
Arnold Westmark

Alle Δ mærkede rør
ALTID LEVERINGSDYGTIG

Carlo **MORTENSEN's**
Bogtrykkeri

TELEFON (06) 62 03 55 . VIBORG

engsko
kværnsten

STRØMMEN RANDERS TLF. (06) 42 99 99

Hedeselskabets Centralplanteskole

Tvillum Skovgaard . Faarvang

Telefon (06) 87 15 00

- Planter af hårdføre racer til skov, læ,
- hæk, vildtremiser og sommerhusgrunde.

PETERSEN & PEDERSEN

VIBORG

Telefon (06) 62 62 88

ALT I ELEKTRICITET

Petersværk Betonvare-Industri

Nørresundby . Telefon (08) 17 10 55

Alt i betonvarer efter D. S. 400

PBI-rør 1-2 meter, fliser og kantsten. Alt i LECA-elementer og -murmateriale . Renseanlægget TRIX.

● AVERTER I HEDESEL- ●

● SKABETS TIDSSKRIFT ●

Frøaviscentret

HUNSBALLE

Telefon Holstebro (07) 42 05 33

Frøavl og frøhandel

Det betaler
sig i . . .

Flagstænger

i alle længder -
olfebehandlet
eller trykimpræg-
neret, forsynet
med knop og
klamp. Vi har
også egestøtter
og beslag til
flagstænger.
Rekvirér bro-
chure med
priser.

HEDSELKABET
7330 BRANDE
TLF. (07) 181088

topsikring

-det bedste af AU/MLU

SKOVPLANTER - LÆPLANTER - HAVEPLANTER

SKÆRBÆK PLANTESKOLE

Skærbæk . Telefon (04) 75 12 50

Tilsluttet Herkomstkontrollen med skovfrø og -planter
Plantekatalog tilsendes gerne på forlangende

ELEMENTBROER - JERNBETONSPUNSPANKER

Specielle emner efter opgave.

Alt i betonvarer efter D. S. 400

Ringkøbing Cementvarefabrik - Tlf. (07) 32 16 00

A/S N. SKYTTE

RØDE DRÆNRØR

2" - 8" - samt grenrør i
forskellige dimensioner

GALTEN TEGLVÆRK (06) 94 30 29

**I/S Hage & Simony
Skovadministration**

Pris fuld adm. 50-80 kr./ha/år

Oremandsgård 4735 Mern

Skovrider J. Simony (03) 79 61 28

Skovfoged P. Kofoed (03) 71 63 47

Kontor (03) 79 60 09

Paludans Planteskole A/S

Klarskov - 4760 Vordingborg

Telefon (03) 78 20 09

SKOVLANTER, LÆ-, HÆK- og HEGNSPLANTER

HUSK

at melde
flytning
til
postvæsenet

HANDELSBANKEN

- altid med i billedet

PVC-DRÆNRØR

altid på lager

Leveres omviklet med filter af fibertex,
kokos eller halm.

Nyrup Plastrør A/S

MIDTSJÆLLANDS HALMVAREFABRIK

4380 Nyrup - Tlf. (03) 60 31 00

LANDBRUGSRØR spørg

GRINDSTED BETONVAREFABRIK A/S

TELEFON (05) * 32 06 88

G.T. rør, landbrugsrør, brøndgods, kantsten, fliser, fundamentsblokke,
specialvarer efter opgave

Drænrør
Mursten
Tagsten K 21
Romadæk

A/S De forenede Teglværker
Lysbro Teglværk . Paarup Teglværk

TEGLVÆRKERNES SALGSKONTOR
SILKEBORG a. m. b. a. - Torvet 14 - Tlf. (06) 82 12 00

St. Hjælland Savværk og Imprægneringsanstalt

er køber af nåletræ
til bygningstømmer og master

Hjælland, 7362 Hampen . Tlf.(06) 86 91 00

**Viborg
Andels-
Svine-
slagteri**

Vort udsalg
bringes
i erindring
Tlf. 62 00 88

Porositrør

Det moderne drænings-
materiale
for vanskelig dræning

DANSK POROSIT [^]/_s

Telefon (06) 14 22 22
Strandvejen 96 . Århus C
Øst for Storebælt:
JYSTRUP
Telf. Ortvad 03628 - 300

Alt i betonvarer

efter D. S. 400 til
vandløbsreguleringer og
afvandingsarbejder
Spunsplanker
Trekantmærke nr. 20.

»LØVEN«

Betonvare- og mørtelfabrik
Skjern - Telefon (07) 35 12 44

Hegns materialer

Byg selv Deres
raftehegn.
Hedeselskabet har
alle materialerne:
Granrafter i alle
længder og dimen-
sioner, med eller
uden bark og beh.
m. carbolineum.
**Trykimprægnerede
pæle**
Rekvirér brochure
med priser samt
vore hegnstips.

HEDESELSKABET
7330 BRANDE
TLF.(07) 181088

PRINSENS BRYG

— en frisk pilsner

Besøg Kongens- hus Mindepark

*med mindedalen,
hvor 1400 hedeopdyrkeres
navne er indhugget i sten.*

*Gennem den 1200 ha
uberørte hede
er der anlagt 10 km veje.*

HAFNIA HAAND I HAAND

-helsikring i hverdagen

AKTIESELSKABET

MIDTBANK

DRÆNRENSNING

Spuling af forurenede dræn-
systemer og vandrør foretages
med højtryksmaskiner.

Henvendelse kan ske til
Hedeselskabets lokale kontor
eller til hovedkontoret,

8800 Viborg,

telefon (06) 62 61 11, lokal 244.

GM

General Motors

General Motors automobiler

Lager af gode, brugte vogne. Lager af reservedele og tilbehør.

Stort autoværksted

Malerværksted

Diesel autoelektrisk afdeling

PETER HENRIKSEN VIBORG

Dumpen 12-14 . Telefon (06) 62 34 77

BLIV MEDLEM AF

ANDELSKASSEN

- det forbrugervenlige pengeinstitut

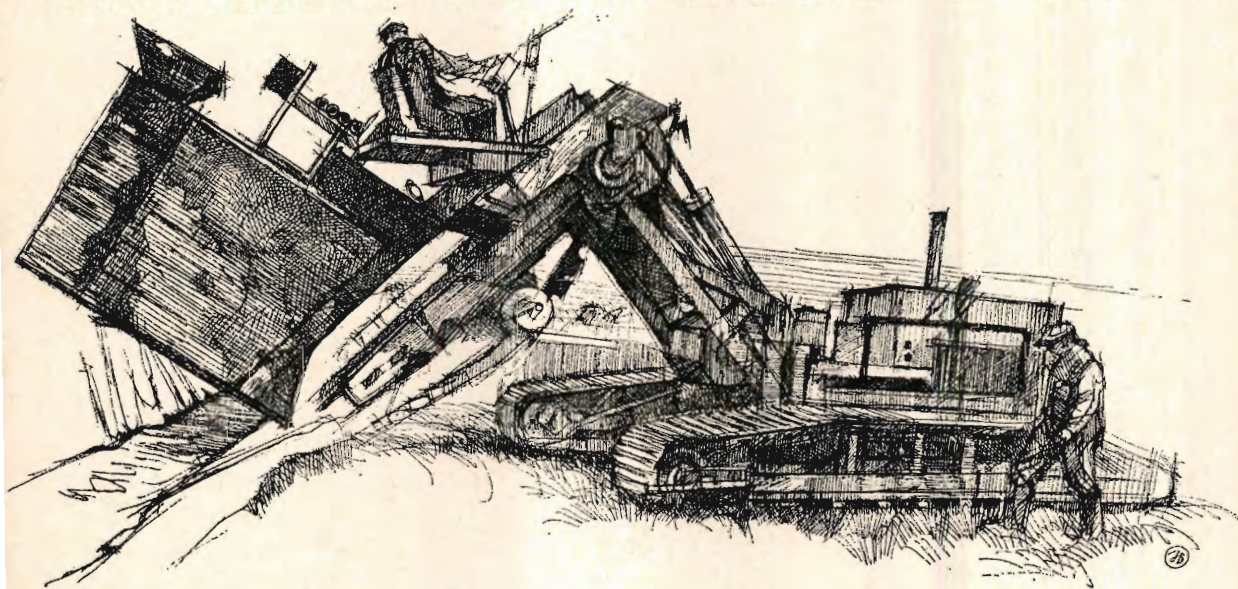

HEDESELSKABET

har erfarne konsulenter, som kan vejlede teknisk og juridisk, når det gælder dræning, rørlægning af grøfter, uddybning af vandløb og miljøteknik.

Undgå på den måde fejlinvesteringer og lovovertrædelser.

Hedeselskabets nye automatiske drængraver i maleren Johs. Bæchs streg

Hedeselskabet har distriktskontorer i

Brovst, Aalborg, Viborg, Ø. Jølby, Videbæk, Århus, Varde, Kolding, Vejle, Haderslev, Tønder, Aabenraa, Odense, Slagelse, Roskilde, Næstved og Nykøbing F.

og filialkontorer i

Aars, Svendborg, Hillerød, Rønne, Rønde, Sønderborg, Nakskov, Hjørring, Dybvad og Karise.
